

АСИМПТОТИЧНІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ НЕЛІНІЙНИХ ЗГИННИХ КОЛИВАНЬ ТІЛ, ЯКІ ОБЕРТАЮТЬСЯ НАВКОЛО НЕРУХОВОЇ ОСІ

¹ Національний університет «Львівська політехніка»

Анотація

Розроблено методику дослідження згинних коливань пружного одновимірного тіла з урахуванням кутової швидкості його обертання навколо нерухомої осі та відносного руху вздовж нього однорідного середовища. Отримані рівняння у стандартному вигляді, які визначають основні параметри нелінійних коливань тіла.

Ключові слова: частота, дисперсійне співвідношення, хвильовий розв'язок, асимптотичний метод.

Вступ

Дослідження динамічних процесів у різних середовищах і системах на підставі асимптотичних підходів та хвильової теорії руху набули останнім часом широкого поширення [1-3]. Основні ідеї хвильової теорії широко використовуються в тих прикладних задачах, де не завжди вдається застосувати класичні методи інтегрування рівнянь з частинними похідними. Це стосується в першу чергу завдань, що описують динамічні процеси в поздовжньо-рухомих середовищах: поздовжні та згинні коливання ременних, канатних або ланцюгових передач, трубопроводів, по яких переміщується рідина, шнекових машин, вздовж яких рухається в'язке або сипуче середовище, в певній мірі процес віброізоляції та ін. Поздовжня складова швидкість руху середовища впливає не тільки на кількісні характеристики динаміки наведених систем, але може істотно вплинути також на якісний бік процесу - призвести до зриву коливань або до їх нестійкості тощо. Наведені міркування підтверджують актуальність та практичну цінність досліджень зі вказаної тематики.

Результати дослідження

Досліджено математичну модель згинальних коливань пружного тіла, яке обертається навколо нерухомої осі з кутовою швидкістю і вздовж якого рухається з постійною відносною лінійною швидкістю середовище (рідина, сипуча або в'язка середовище). Вказану модель записано у вигляді системи рівнянь

$$(\rho_1 + \rho_2) \frac{\partial^2 u}{\partial t^2} + 2\rho_2 V \frac{\partial^2 u}{\partial t \partial z} - 2(\rho_1 + \rho_2) \Omega \frac{\partial w}{\partial t} - (S - \rho_2 V^2) \frac{\partial^2 u}{\partial z^2} - M \frac{\partial^3 w}{\partial x^3} -$$

$$- 2(\rho_1 + \rho_2) I \Omega \frac{\partial^3 w}{\partial t \partial x^2} + EI \frac{\partial^4 u}{\partial z^4} - (\rho_1 + \rho_2) \Omega^2 u = \varepsilon f \left(u, w, \frac{\partial u}{\partial t}, \frac{\partial w}{\partial t}, \frac{\partial u}{\partial z}, \frac{\partial w}{\partial z}, \dots, \frac{\partial^3 u}{\partial z^3}, \frac{\partial^3 w}{\partial z^3} \right),$$

$$(\rho_1 + \rho_2) \frac{\partial^2 w}{\partial t^2} + 2\rho_2 V \frac{\partial^2 w}{\partial t \partial z} + 2(\rho_1 + \rho_2) \Omega \frac{\partial u}{\partial t} - (S - \rho_2 V^2) \frac{\partial^2 w}{\partial z^2} - M \frac{\partial^3 u}{\partial x^3} +$$

$$+ 2(\rho_1 + \rho_2) I \Omega \frac{\partial^3 u}{\partial t \partial x^2} + EI \frac{\partial^4 w}{\partial z^4} - (\rho_1 + \rho_2) \Omega^2 w = \varepsilon g \left(u, w, \frac{\partial u}{\partial t}, \frac{\partial w}{\partial t}, \frac{\partial u}{\partial z}, \frac{\partial w}{\partial z}, \dots, \frac{\partial^3 u}{\partial z^3}, \frac{\partial^3 w}{\partial z^3} \right).$$

У цій системі рівнянь $u(t, z), w(t, z)$ - компоненти вектора переміщення точки пружного одновимірного тіла в довільний момент часу t в проєкціях на осі рухомої системи координат $Oxuz$, вісь Oz якої збігається з недеформованим прямолінійним його станом, ρ_1, ρ_2 - відповідно маса

одиниці довжини тіла і середовища, що рухається, S - зусилля розтягу, M - момент кручення; Ω - кутова швидкість обертання тіла навколо осі, що впадає з її недеформованим положенням; EI - згинна жорсткість тіла; f і g - функції, що описують нелінійні складові відновлюючої сили, сили опору та інші сили, максимальне значення яких значно менше значення відновлюючої сили, на що вказує малий параметр ε . Додатково до системи рівнянь долучено крайові умови типу шарнірно закріплених кінців.

Розроблена методика дослідження класів коливальних систем - пружних тіл, що по-перше обертаються навколо нерухомої осі з постійною кутовою швидкістю (колони для буріння свердловин, шнекові машини тощо) і, по-друге, вздовж яких рухається середовище. Методика базується на основній ідеї асимптотичного інтегрування рівнянь з частинними похідними, яка поєднує в собі основні положення хвильової теорії руху, принцип одночастотності коливань у нелінійних системах. Отримано визначальні характеристики динамічного процесу як у резонансному, так й у нерезонансному випадках.

Висновки

Розроблена в роботі методика дозволяє визначити вплив широкого спектру зовнішніх і внутрішніх факторів на згинні коливання пружних одновимірних моделей тіл, що обертаються навколо нерухомої осі.

Отримані залежності показують:

а) для великих значень кутової швидкості обертання власна частота коливань пружного тіла менша; швидкість падіння частоти власних коливань із зростанням відстані між опорами є більшою для великих значень швидкості рідини;

б) вплив швидкості руху середовища на власні коливання більшою мірою проявляється для більшого значення міжопорної відстані;

в) при значеннях кутової швидкості $\Omega_{кр} = \sqrt{\frac{(S - \rho_2 V^2) + EI\kappa^2}{(\rho_1 + \rho_2)(2I - \kappa^2 I^2)}}$ та швидкості руху рідини $V_{кр} = \sqrt{\frac{\Omega^2(\kappa^2 I^2 - 2I)(\rho_1 + \rho_2) + EI\kappa^2 + S}{\rho_2}}$ відбувається зрив динамічного процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Pukach P. Ya. Asymptotic method for investigating resonant regimes of nonlinear bending vibrations of elastic shaft / P. Ya. Pukach, I. V. Kuzio, Z. M. Nytrebych, V. S.Ilkiv.- Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu.- 2018.- № 1.- P. 68-73.
2. Slipchuk A. Advancing asymptotic approaches to studying the longitudinal and torsional oscillations of a moving beam / A. Slipchuk, P. Pukach, M. Vovk, O. Slyusarchuk.-Eastern-European Journal of Enterprise Technologies.- 2022.- 3(7-117).- P. 31-39.
3. Slipchuk A. Asymptotic Study of Longitudinal Velocity Influence and Nonlinear Elastic Characteristics of the Oscillating Moving Beam / A.Slipchuk, P. Pukach, M. Vovk. - Mathematics.- 2023.- 11.- 322.

Пукач Петро Ярославович — доктор техн. наук, професор, директор Інституту прикладної математики та фундаментальних наук, Національний університет «Львівська політехніка»

Asymptotic methods of investigating nonlinear bending oscillations of bodies rotating around a motionless axis

Abstract

A methodology for studying bending vibrations of an elastic one-dimensional body has been developed. The angular velocity of its rotation around a fixed axis and the relative movement along it of a homogeneous medium were taken into account. Equations, which determine the main parameters of nonlinear body vibrations, were obtained in the standard forms.

Keywords: frequency, dispersion relation, wave solution, asymptotic method.

Pukach Petro Ya. — Doctor of Tech. Sciences, Professor, Director of the Institute of Applied Mathematics and Fundamental Sciences, Lviv Polytechnic National University